

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Turunen, Riina

Title: Ensimmäinen yleisesitys velanperinnän historiasta Suomesta ja suomeksi

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Turunen, R. (2015). Ensimmäinen yleisesitys velanperinnän historiasta Suomesta ja suomeksi. *Agricolan kirja-arvostelut*, 2015(8.1.2015).
<http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=3743>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Riina Turunen, tohtorikoulutettava, Jyväskylän yliopisto

Risto Suviala. *Velkaorjuudesta hyvään perintätapaan. Perinnän historia. Auditorium 2014.*

Ensimmäinen yleisesitys perinnän historiasta Suomesta ja suomeksi

Varatuomari Risto Suvialan teos *Velkaorjuudesta hyvään perintätapaan. Perinnän historia* käsittelee mielenkiintoista ja tärkeää aihetta, velkojen takaisinperintää. Kuten Suviala esipuheessaan toteaa, velanperinnästä ja sen kehityshistoriasta ei ole aikaisemmin ollut saatavilla teosta suomeksi tai suomennettuna. Luonnollisesti vallitseva taloudellinen tilanne tekee Suvialan tietokirjasta erityisen ajankohtaisen, ja odotukset kirjan sisällölle ovat siten suuret.

Velan antaminen ja ottaminen, velkaantuminen, ylivelkaantuminen ja maksukyvyttömyys sekä velkojen takaisinperintä ovat osa kaikkia kulttuureja, joissa taloudellista vaihdantaa on harjoitettu. Ne ovat universaaleja ja inhimillisiä ilmiöitä, jotka sijoittuvat ihmisten välisiin suhteisiin. Velan keskeinen rooli yhteiskunnassa ilmenee myös siinä historian alan tutkimuksessa, jota velasta ja velkaantumisesta on tehty, viimeisimpänä esimerkkinä Tiina Hemmingin (2014) tuore väitöskirjatutkimus. Liikuttaessa velan antamisesta ja ottamisesta kohti maksuvaikeuksia tutkimus kuitenkin vähenee. Ylivelkaantumista ja maksukyvyttömyyttä on tarkasteltu jonkin verran varsinkin 1800-luvun kauppiashistorioissa ja esimerkiksi taloudellisia kriisiaikoja koskevassa tutkimuksessa. Velkojen takaisinperintä ja sen käytänteiden muutos ovat kuitenkin jääneet tutkimuksellisesti vajaiksi aiheiksi.

Käsillä olevan kaltaiselle teokselle on siten olemassa tilaus. Teos ei ole akateeminen historiantutkimus, vaan lukeutuu tietokirjallisuuden kategoriaan. Kirjoittajan motiivi tarttua käsillä olevaan aiheeseen johtuu hänen pitkästä urastaan perintä- ja luottotietoalan tehtävissä. Kaiken kaikkiaan Suvialan tavoite tuottaa pitkän aikakaaren kuvaus velkaantumisesta ja velanperinnän historiasta on kunnianhimoinen. Teoksen rakenteeksi on valittu kenties haastavin muoto eli temaattisen ja kronologisen järjestyksen yhdistelmä. Tästä johtuen eri aikakausien, paikkojen ja teemojen väillä poukkoilu tekee teoksesta hieman raskaan lukea. Karkeasti jaoteltuna teos muodostuu kahdesta melko erilaisesta osasta, ja se vaikeuttaa kirjan arvostelua.

Velanperintää Babyloniasta Suomeen

Kirjan ensimmäinen puolisko, sivut 13–238, esittää velan perinnän historian alkaen Hammurabin laista Raamatun kirjoitusten, antiikin perinnön ja Ruotsin (ja Suomen) varhaisimman lainsäädännön kautta nykypäivään. Ajatus on hyvä, muuta velkasuhteiden rajojen kehitys Babyloniasta Ruotsiin ja Suomeen tuskin oli aivan niin suoraviivainen kuin kirja antaa olettaa. Myös monia vaikutteita jätetään käsittelemättä, kuten saksalaisen oikeusfilosofian vaikutus Suomen oikeusjärjestelmään. Kuvaukset muinaisista velan

perinnän käytännöistä ovat sinänsä kiinnostavia, vaikkakin erittäin runsasta tiivistämistä ja asiassa pitäytymistä kaipaavia. Koska velanperinnän kehityskaaren kuvaus aloitetaan Suomen ulkopuolelta, teokselle olisi ollut ansioksi peilata lyhyesti myös joidenkin muiden maiden nykyisiä velanperintäjärjestelmiä suhteessa nykyiseen suomalaiseen käytäntöön. Teoksen monipolvisuutta ja kirjoittajansa innostuneisuutta kuvastaa poikkeaminen myös maailmankirjallisuuden klassikoissa. Nuori David Copperfield ja Venetsian kauppias toimivat esimerkkeinä siitä laajasta kaunokirjallisuudesta, joka käsittelee ylivelkaantumisen vaaroja. Teoksen kokonaisuuteen kuvaukset eivät kuitenkaan tuo sanottavaa lisäarvoa.

Ruotsin maaperälle saavuttaessa teoksen fokus siirtyy velan antamisen ja ottamisen tapoihin. Suviala käsittelee aihetta ensisijassa kaupankäynnin kautta. Varsinaisesti takaisinperinnän osuus on näissä kulkukauppaa, Oulun tervakauppaa, 1800-luvun kaupunki- ja maakauppaa sekä osuusliikettä koskevissa luvuissa melko vähäinen. Pitkälti luottoon perustuvana toimintana kaupankäynnin laaja käsittely on teoksessa perusteltua. On kuitenkin huomautettava, että teos perustuu pääasiassa kirjallisuuteen ja muihin sekundaarilähteisiin, vaikka myös joitain alkuperäislähteitä on käytetty esimerkinomaisesti. Kauppaa koskevat luvut lainaavat esimerkiksi Aulis J. Alasen maakaupan historiaa (1957) ja Kim Kaarnirannan (2001) väitöskirjaa Pohjois-Karjalan maakauppiaiden velkaantumisesta 1860- ja 1870-luvuilla, joihin viittaaminen on asianmukaista, vaikka toki kaupankäynnistä on saatavilla runsaasti erinomaista kirjallisuutta.

Velkakaupan käsittelemisen jälkeen teos siirtyy viranomaisten harjoittamaan takaisinperintään eli käytännössä ulosottoon. Osio pohjautuu pitkälti R. A. Wreden (1927) ulosottolainsäädännön historiaa käsittelevään teokseen. Velkaan ja velanperintään liittyy läheisesti kysymys velkojen anteeksiantamisesta. Teemaa sivutaan teoksessa Raamatun kautta. Aiheen olisi kuitenkin suonut nousevan esiin myös esimodernin ajan Ruotsin luottojärjestelmää kuvattaessa, sillä velkojen anteeksiantamisen mahdollisuus sisältyi Ruotsin ja Suomen vararikkolainsäädäntöön yli 1800-luvun puolivälin.

Modernin perintä- ja luottotietotoiminnan synty

Teoksen ensimmäinen jakso päättyy vekseleiden ja trattojen käyttöönoton esittelyyn. Ratkaisu on luonteva, sillä nämä luottovälineet kuvastavat sitä muutosta, jossa perinteisten, henkilökohtaisten luottosuhteiden ja yksinkertaisten luottovälineiden rinnalle tulivat eihenkilökohtaiset ja edelleen siirrettävät luottovälineet. Siten vekselit ja tratat olivat osa sitä liiketoiminnan murrosta, jonka ilmentymiä, eli 1900- ja 2000-lukujen luottotieto- ja perintäalan yrityksiä, teoksen toinen puolisko käsittelee. Siten valtaosa kirjan loppupuoliskosta muistuttaa yrityshistoriikkaa. Useat keskeisimmät perintä- ja luottotietoalalla toimivat yritykset, kuten Credit, Intrum Justitia ja Hankkija, ja niiden vaiheet esitellään seikkaperäisesti. Luottotieto- ja perintäalan ammattilaisille kirjan loppuosa tarjoaa yksityiskohtaista luettavaa alan lähihistoriasta ja toimijoista, mutta alan ulkopuolinen lukija kaipaa tiivistämistä ja yritysten esittämistä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissaan. Alan toimijat, käytänteet ja tietojärjestelmät kuvataan yksityiskohtaisesti. Silti mielenkiintoisimpia teemoja ovat kyseisiä yrityksiä laajemmat ilmiöt, kuten toisen maailmansodan vaikutus luottojärjestelmään ja velkojen takaisinmaksun vaatimuksiin.

Yksinkertaistettua Suvialan teos luo pitkän aikajakson kuvauksen velkojen takaisinperinnän tematiikasta ja sen muutoksista erityisesti Suomessa. Alussa perintä oli yksilöiden välistä epävirallista toimintaa, johon aikaa myöten tulivat välittäjiksi valtio, oikeusistuimet ja virkamiehet, kuten voudit ja nimismiehet. Kun taloudellinen toiminta vilkastui ja kehittyi 1800-luvun Suomessa, johti se myös takaisinperintöjen määrän lisääntymisen. Kuten Suviala toteaa, tämä näkyi esimerkiksi siinä, että oikeuslaitos otti ensimmäisenä käyttöön yhdenmukaiset painetut lomakkeet vekselivelkojen oikeuskäsittelyjen pöytäkirjapohjiksi. Mielestäni keskeisintä on kuitenkin se edellä mainittu 1900-luvun taitteeseen osunut murros, jossa Suomeen syntyi täysin uudenlainen toimiala luottotieto- ja perintätoimistojen muodossa. Sen myötä saatavien perinnästä tuli yritystoimintaa valtiollisen perinnän rinnalle. Murros ei koskenut ainoastaan takaisinperintää, vaan myös ja ennen kaikkea koko liike-elämää ja markkinoita.

Uuden yritystoiminnan etulinjassa oli joukko asianajajia, jotka tunnistivat maksukyvyystä ja toisaalta vaikeuksista kertovien tietojen keräämisessä liikeidean ja alkoivat myydä luottotietoja eteenpäin. Kauppalehden protestilista, luottotietotoimistot ja niistä kehittyneet perintätoimistot syntyivät tuottamaan tietoa taloudellisten toimijoiden afääreistä, ja tieto oli kenen hyvänsä saatavilla maksua vastaan. Koska Suviala käsittelee teoksensa alussa uuden institutionaalisen taloustieteen keskeisiä käsitteitä, kuten epätäydellisen tiedon ongelmaa, luottamusta ja taloudellista toimintaa sääteleviä pelisääntöjä, olisi erityisesti luottotieto- ja perintätoimistojen syntymistä voinut käsitellä tästä viitekehyksestä käsin. Näin liike-elämää mullistavan institutionaalisen muutoksen merkitys olisi terävöitynyt. Yritysten maksuvalmiuden analysointi ja tiedon myynti sekä tiedon julkiseksi tekeminen sanomalehdistössä oli jotakin hyvin erilaista kuin liike-elämän aikaisempi tiedonhankinnantapa. Esimoderni kaupankäynti ja liiketoiminta perustuivat luoton saantiin, jonka ehtona oli sosiaalisissa kontakteissa luottamukseksi muuntuva hyvä maine. Liikemies perusti käsityksensä toisen ihmisen maksukyvyystä ja luottokelpoisuudesta joko tuttuudelle tai toisen käden tiedoille. Saatua tieto ei välttämättä ollut ajantasaista tai muutoin luotettavaa. Luotettavan tiedon saannin ongelma ja riskien hallinta vaativat aikaa ja rahaa eli se kasvatti liiketoiminnan kustannuksia. Vaikka luottamuksella ja maineella on edelleen suuri merkitys liike-elämässä, ammatillisesti harjoitetulla luottotiedonvälityksellä oli huomattava merkitys liiketoiminnalle ja markkinatalouden kehittymiselle. Kuten esimerkiksi Rowena Olegarion (2006) ja Liisa Kurunmäen ja Peter Millerin (2013) tutkimukset Englannin ja Yhdysvaltojen ensimmäisistä luottotietotoimintayrityksistä osoittavat, aikalaiset uskoivat näiden saavan kuriin paitsi liiketoiminnan ja takaisinperinnän kustannukset, myös jopa kykenevän estämään ja ennustavamaan liike-elämän konkurssit.

Aiheesta vielä paljon tutkimista jäljellä

Suvialan mukaan kirjan sankareita ovat luotonantajat ja luotonsaajat, sekä velkojat että velalliset. Vaikka Suviala tunnistaa velan perimiseen yleisesti liitetyn negatiivisen miellelyhtymän, johon liittyvät esimerkiksi tiukassa elävät käsitykset talonpoikia ahtaalle puristavista verokarhuista tai talonisännät taivasalle maksamattomien velkojen tähden ajavista kauppiaista, teos ei kuitenkaan erityisesti tarkastele takaisinperintää velallisen näkökulmasta. Varsinkin teoksen toisen puoliskon ääni on velanperijöiden. Luottotietonsa

mahdollisesti pitkäksikin aikaa menettänyt maksukyvytön tai konkurssin tehnyt velallinen ei välttämättä jaa Suvialan näkemystä perintä- ja luottotietoalan eduista ja edistyksellisyydestä sekä hyvästä perintätavasta. Siksi kirja olisi hyötynyt laajakatseisemmasta arvioinnista, kuinka ajanmukaista ja luotettavaa tietoa luottokelpoisuudesta nykyiset tietojärjestelmät todellisuudessa pystyvät tuottamaan globaalin talouden ja monikansallisen yritystoiminnan aikakaudella. Tai kuinka kerätyt tiedot edistävät tai estävät yrittäjyyttä ja sitä kautta koko kansantaloutta? Laajemmassa mittakaavassa kyse on myös velkojen anteeksiantamisesta ja siitä, tulisiko esimerkiksi ylivelkaantumisen syyt ottaa nykyistä paremmin huomioon luottotietomerkitöjä annettaessa.

Vaikka teos tukeutuu pitkälti lainsäädännön kehitykseen, Suviala nostaa esiin myös toimijoihin suoraan kytkeytyviä teemoja. Tällaisia ovat esimerkiksi nimismiesten rooli osana valtiollista velkojen takaisinperintäjärjestelmää. Muutoinkin teos tuo ilmi aiheita, joita soisi tutkittavan enemmän. Esimerkiksi alaluku velkavankeudesta velan sovittamisen muotona on kiintoisa. Ennen kaikkea se todentaa sitä, kuinka tietämys velkavangeista ja velkavankeudesta, sen käyttämisen laajuudesta ja roolista velkasuhteiden selvittelyissä on Suomen osalta olematonta. Teoksen otsikointi on huomiota herättävä ja lajissaan onnistunut. Sisällöllisesti voi kuitenkin kyseenalaistaa, missä määrin Suomessa voi osoittaa olleen varsinaista velkaorjuutta eli velkojen sovittamista orjan asemassa velkojan hyväksi. Tosiasiallisesti velkaa saattoi joutua sovittamaan työllä vuoteen 1897 asti, mutta toisaalta myös tämän päivän velallinen voi kokea olevansa samankaltaisessa, joskin epävirallisessa ”velkaorjuudessa”.

Vaikka Suvialan teosta ei voi vähäisen alkuperäislähteiden käytön ja kokonaissynteesiin pyrkimättömyyden vuoksi arvioida historian tutkimuksena, runsas, hyvällä suomenkielellä kirjoitettu ja monipuolinen tietokirja on tarpeellinen avaus kirjallista huomiota tähän asti väistäneestä aiheesta. Kirjoittajan tausta on toisaalta teoksen vahvuus ja toisaalta heikkous. Hyödyllisimmillään teoksen anti on, kun se esittelee monipuolisesti velkaan, velkaantumiseen ja perintään liittyvää lainsäädäntöä ja instituutioita pitkällä aikavälillä. Teoksen vahvuus on erityisesti siinä, että se synnyttää monia kysymyksiä, joihin tutkimus toivottavasti tuottaa tulevaisuudessa vastauksia. Näitä ovat esimerkiksi se, kuinka kriisiajat vaikuttivat velkojen perintään, sen tehokkuuteen ja ylipäätään perintään ryhtymisen halukkuuteen, miten luottotieto- ja perintätoiminnan ammattimaistuminen 1900-luvun alussa vaikutti rahoitusmarkkinoihin ja liike-elämään tai kuinka se vaikutti velkojien ja velallisten suhteeseen.